

## به خانه خوش آمدید

۲۰ ژوئن مساوی با 31 خرداد، روز جهانی پناهندگان نامگذاری شده است. در این روز قدرت و شجاعت افرادی گرامی داشته می‌شود که برای یافتن زندگی بهتر و فرار از مناقشات و محرومیت‌ها، خانه‌ی خود را ترک و قدم در راهی بی‌بازگشت می‌گذارند. سال 2024 سال ساختن جهانی بهتر برای پناهجویان است؛ جهانی که آغوش همیشه برای پناهجو باز است و از او به گرمی استقبال می‌کند و در آن خبری از خشونت و محرومیت نیست.

براساس آماري که سال گذشته از سوی آژانس پناهندگان سازمان ملل منتشر شده است، چیزی بیش از 117 میلیون نفر در سرتاسر دنیا خانه‌های خود را ترک کرده<sup>۱</sup> و به دنبال سرپناه جدیدی هستند. این رقم در سال ۲۰۱۳ حدود ۵۱ میلیون اعلام شده بود و این یعنی افزایش بیش از ۲ برابری جمعیت پناهندگان فقط در ۱۰ سال. ۲۰ سال گذشته، بحران در 7 کشور سودان، فلسطین، میانمار، افغانستان، اوکراین، کنگو و سوریه باعث شد تا دنیا بیشترین میزان بی‌جا شده را به چشم ببیند. در این بین 40 درصد از جمعیت تمام پناهندگان سرتاسر دنیا کودکانند.

ایران به دلیل همجواری با عراق و افغانستان یکی از مقاصد اصلی رانده‌شدگان از این ۲ کشور و جزو 5 میزبان اصلی پناهجویان در جهان است.<sup>۲</sup> براساس آمار منتشر شده توسط آژانس پناهندگان سازمان ملل، ۲.۶ میلیون افغان سرشماری شده در ایران ساکن هستند و تخمین زده می‌شود که بیش از ۵۰۰ هزار نفر فاقد مدرک شناسایی هستند و در سرشماری شرکت نکرده‌اند.<sup>۳</sup> دولت جمهوری اسلامی ایران مسئول ثبت و تعیین وضعیت پناهندگی است. وضعیت حقوقی پناهندگان توسط دو سند بین‌المللی تعریف شده است: پیمان نامه ۱۹۵۱ مربوط به وضعیت پناهندگان و پروتکل الحاقی ۱۹۶۷. جمهوری اسلامی ایران با شروطی بر ماده ۱۷ (اشتغال دستمزدی)، ماده ۲۳ (امدادعمومی)، ماده ۲۴ (قانون کار و تأمین اجتماعی) و ماده ۲۶ (آزادی جابه‌جایی) در ۲۸ ماه ژوئیه سال ۱۹۷۶ میلادی (برابر با ۶ مرداد ماه ۱۳۵۵) به کنوانسیون ۱۹۵۱ و پروتکل الحاقی ۱۹۶۷ ملحق شد.

ارائه‌ی این آمار می‌تواند به ما دیدی کلی در مورد وضعیت پناهندگان در جهان و ایران بدهد. در اینجا بهتر است به توضیح مفاهیم اولیه‌ای بپردازیم که شاید در ابتدا برای ما تفاوت معناداری نداشته باشند، اما برای فردی که از کشور خود رانده شده و به کشوری دیگر پناه آورده، حائز اهمیت است. در ادامه به سه مفهوم اصلی پناهنده، پناهجو و بی‌جاشده‌ی داخلی خواهیم پرداخت:

**پناهجو:** گروهی از افراد که خانه‌ی خود را به اجبار ترک کرده و وارد کشور میزبان شده‌اند اما هنوز تحت پوشش حمایت‌های دولتی یا سازمان ملل قرار نگرفته یا منتظر پاسخ از یکی از این ارگان‌ها هستند.

**پناهنده:** این گروه از افراد بی‌جاشده، تحت حمایت دولت مربوطه یا سازمان ملل قرار گرفته و درخواست آنها برای پناهندگی تأیید شده است.

**بی‌جاشده‌ی داخلی:** این گروه خانه‌ی خود را ترک کرده اما از مرزهای بین‌المللی خارج نشده‌اند. این افراد در محل دیگری از کشور خود زندگی می‌کنند و تحت حمایت ارگان‌های ملی یا بین‌المللی هستند.

وجه مشترک هر سه مفهوم این است که افراد حاضر در این گروه‌ها، همگی به دلیل مناقشات، خشونت، ترس از آزار و اذیت، نقض حقوق بشر یا بلایای طبیعی، مجبور به ترک خانه‌های خود شده‌اند. همانطور که قبلاً اشاره شد، اشراف به این مفاهیم کلیدی می‌تواند به ما در درک بهتر وضعیت این گروه بزرگ یاری رساند. در ایران، بررسی پرونده پناهجویان با دولت است و ارگان‌های بین‌المللی مانند آژانس پناهندگان سازمان ملل به رایزنی برای اعزام خانواده‌های با وضعیت حاد به کشورهای ثالث می‌پردازند.

در اینجا لازم است به تعهدات و وظایف کشورهای مقصد در برابر پناهندگان نیز اشاره‌ی کوتاهی کنیم. کشورهای میزبان که به پیمان‌نامه‌ی ۱۹۵۱ مربوط به پناهندگان پایبندند، موظفند نیازهای اولیه‌ی بی‌جاشدگانی که از تمامی مرزها وارد کشور می‌شوند را در اختیار آنها قرار دهند. دسترسی به خدمات پزشکی، تحصیل برای کودکان و دسترسی به مراجع قانونی از حقوق اولیه‌ی این گروه از مهاجران است.

پناهجو، پناهنده یا بی‌جاشده فرقی نمی‌کند، وقتی شما ناچارید خانه را ترک کنید، تمام گذشته، هویت و گاهی وقت‌ها پاره‌هایی از تن خود را پشت سر می‌گذارید و به امید «زنده ماندن» پا در راهی می‌گذارید که هر ثانیه از آن آستان حوادثی غیرقابل تصور است؛ غرق شدن در دریا، تصادف در جاده، دستگیر شدن توسط مأموران مرزی، بازگشت دوباره به کشور مبدأ و غارت اموال و حتی به قتل رسیدن توسط راهزنان و قاچاقچیان. اگر خوش‌شانس باشید و زنده به کشور مقصد برسید، تازه

<sup>1</sup> <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>

<sup>2</sup> <https://www.unhcr.org/ir/fa/figures-at-a-glance/>

<sup>3</sup> همان

<sup>4</sup> <https://www.unhcr.org/ir/fa/refugees-in-iran/>

سختی‌ها آغاز می‌شوند. بدون اوراق هویتی، با زبان و فرهنگ و حتی ظاهری متفاوت پا در دنیایی می‌گذارید که به آن تعلق ندارد. ماه‌ها یا حتی سال‌ها پا در هوا می‌مانید، از این ارگان به آن ارگان، از این اداره دولتی به دیگری، آن هم برای به دست آوردن حداقل‌ها و البته ضروری‌ترین نیازهایتان؛ برای حق دسترسی به آموزش و خدمات پزشکی، سرپناه و حتی خوراک و پوشاک. بعد از سال‌ها سردرگمی اگر بخت یارتان باشد و درخواست پناهندگی شما توسط کشور مقصد پذیرفته شود و از پیچ‌وخم‌های قانونی به سلامت عبور کنید، حالا شما می‌مانید و محرومیت‌هایی که به عنوان یک مهمان ناخوانده با آنها دست و پنجه نرم می‌کنید: حملات و توهین‌های نژادپرستانه در کوچه و خیابان، روند یادگیری زبان بر زبان مقصد، ادغام با قوانین و هنجارهای جدید و....

در کشورهایی مانند ایران که یکی از مقاصد اصلی پناهجویان نیز به حساب می‌آیند، نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در سازماندهی و خدمات‌رسانی به این قشر آسیب‌پذیر پررنگ و تأثیرگذار است. انجمن حمایت از کودکان کار نیز با توجه به اصل پایبندی خود بر اصل عدم تبعیض در مواجهه با کودکان و نیز با توجه به بافت جمعیتی هر محله در تهران، یکی از گروه‌های جمعیتی هدفش را کودکان مهاجر تشکیل می‌دهند. این سازمان مردم‌نهاد، به کودکان افغانستانی خدمات آموزشی، پزشکی، روانشناختی و..... ارائه می‌دهد. انجمن حمایت از کودکان کار با به‌کارگیری متخصصان و دانش آکادمیک به‌روز، در کنار سال‌ها تجربه، سعی دارد تا همواره در کنار گروه‌های آسیب‌پذیر مختلف حضور داشته باشد و زندگی روزمره‌ی آنها را یک قدم به رفاه نزدیک‌تر کند.